

development of the correctional pedagogue as age, experience, awareness of the specifics of professional activity, the competence of the specialist.

Key words: *readiness for professional development; correctional pedagogue; professional competence; strategy for professional development; specialist.*

Омельченко Марина Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії, Донбаський державний педагогічний університет, Слов_яньск, Україна.

Omelchenko Maryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent of Department of Special Pedagogy and Inclusion, Donbas State Pedagogical University Slovjans'k, Ukraine.

УДК 316.6

DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-1-158-173>

Попович І. С.

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

ORCID: 0000-0002-1663-111X

У статті висвітлено результати дослідження мотиваційних психічних станів військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. Глибинну сутність мотиваційних психічних станів військовослужбовців доцільно вивчити саме в професійній діяльності, у контексті виконання значущих завдань. Дослідження мотиваційних психічних станів військовослужбовців, які є учасниками бойових дій, спонукає відшукати взаємозв'язки, закономірності, детермінанти, що у свою чергу дає можливість вести мову про суттєвий науковий вклад в психологію мотивації особистості військовослужбовця.

Мета статті полягає у вивченні мотиваційних психічних станів військовослужбовців; емпіричному дослідженні структури та взаємозв'язків мотиваційних психічних станів військовослужбовців, що брали участь у бойових діях.

Емпіричні методи дослідження: опитувальник «Рівень домагань особистості» («РДО») (Гербачевський, 1990), методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Елерс, 1974), копінг-тест (Лазарус, Фолкман, 1988, адаптація Крюкова, Куфтяк, Замішляєва, 2004). Підібраним комплексом методик та методів статистичної обробки даних якісно інтерпретовано мотиваційні психічні стани, відокремлено один стан від іншого, окреслено змістові особливості. Факторним аналізом визначено структуру мотиваційних психічних станів військовослужбовців. Встановлено, що найважливішою складовою є F4 «прагматичне мотивування», яке має

найбільше взаємозв'язків, і найбільш значущим ($p \leq 0,01$) є співвідношення $F4$ та $F1$ (0,344). Обґрунтовано, що структура, змінні і взаємозалежність факторів мотиваційних психічних станів є важливими складовими у вирішенні завдань професійної, службової (бойової) діяльності військовослужбовців. Результати дослідження можуть бути цікаві керівникам військових підрозділів, командно-офіцерському складу, керівникам військових навчальних закладів, а також дослідникам у галузі військової психології, психології мотивації особистості.

Ключові слова: мотивація, військова психологія, психічний стан, психологія мотивації військовослужбовця, військова діяльність, структура мотиваційного психічного стану.

Вступ. Вивчення проблем мотиваційної сфери особистості складає коло наукових інтересів неймовірно великої кількості дослідників, серед яких є як вітчизняні, так і зарубіжні. Такий значний інтерес викликаний у першу чергу прагненням знайти закономірності, детермінанти стрижневого психологічного утворення, що формується, розвивається і набуває становлення в професійній діяльності людини – діяльності, яка зазнає перманентних соціокультурних змін, викликів сьогодення. Професійну діяльність військовослужбовців відносимо саме до такого роду. Оскільки мотивація не може існувати ізольовано від діяльності людини, тому саме в актуальній діяльності можна збагнути взаємозв'язки, структуру і глибинну сутність цих психологічних феноменів. Є дослідження, у яких вивчаються психологічні змістові параметри мотиваційної сфери особистості (Пльїн, 2008; Хекхаузен, 2003). У науковій літературі має місце величезний перелік таких параметрів, подано тлумачення змістових особливостей, пропонується психодіагностичний інструментарій дослідження. У низці джерел, психологічні змістові параметри мотивації окреслено як структурні складові, що утворюють складне багатоаспектне явище. Таке тлумачення спричиняє поліаспектність наповнення категорійно-понятійного змісту досліджуваного феномену та невизначеність у системі психологічних понять, попри те, що знаходимо обґрунтування значного переліку психологічних змістових параметрів у відомих концепціях, зазвичай у вимірах професійної діяльності, професійного становлення та розвитку особистості (Блинова, 2018; Пльїн, 2008; Хекхаузен, 2003).

Постановка проблеми. Безумовно, мотиваційний психічний стан є надзвичайно важливим психологічним змістовим параметром мотиваційної сфери особистості. Під психічним станом розуміємо своєрідність психічної діяльності, зумовлену її змістовими особливостями і ставленням людини до роду цієї діяльності. Так як психічні стани є стійкою інтеграцією всіх психічних проявів людини при певній його взаємодії з дійсністю, то зазвичай вони

відображаються в загальній організованості психіки. Психіки як функції головного мозку здатні відображати дійсність. Однак, на наш погляд, емпіричне дослідження мотиваційного психічного стану потребує скрупульозного дослідження у військовій професійно-службовій діяльності. Саме тут ми прагнемо відшукати відповіді на актуальні запитання, які допоможуть краще зрозуміти сутність цього психологічного феномена. Ретроспективне аналізування наукової літератури дозволило підсумувати наявні знання про досліджуване нами явище і створити план емпіричного дослідження (Блинова, 2018; Завацька, 2012).

Вивчення мотиваційних психічних станів військовослужбовців дозволить застосувати отримані знання у створенні системи соціально-психологічного супроводу військовослужбовців в умовах трансформаційних змін соціуму, збагнути мотиваційні змістові особливості посттравматичного стресового розладу, що є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психічний стан – це загальний функціональний рівень психічної активності, який залежить від умов професійної діяльності людини, навіть бездіяльності (уточнення наше – *I. С.*) та її індивідуально-психологічних особливостей. Психічні стани можуть бути короточасними, ситуативними, стійкими, особистісними та мати ще низку класифікаційних ознак (Prokhorov et al., 2015a). Усі психічні стани умовно можна об'єднати у чотири групи. До першої групи відносимо мотиваційні психічні стани, тобто бажання, прагнення, інтереси, потяги, пристрасті та ін. Другу групу складають емоційні психічні стани – емоційний тон відчуттів, емоційний відгук на явища дійсності, настрої, конфліктні емоційні стани, тобто стрес, афект, фрустрація та ін. Третя група об'єднує вольові психічні стани – ініціативність, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість. Ці стани значною мірою зв'язані зі структурою складної вольової дії. Четверту групу представляють психічні стани різних рівнів організованості свідомості, які можуть відображатися у різних рівнях уважності. Зокрема психічні стани очікування в професійній діяльності відносимо саме до четвертої групи.

Вважаємо, що мотиваційні психічні стани – типи психічних станів, які інтегрують психічні процеси та властивості, і виступають важливими регуляторами успішної діяльності особистості. Ефективна організація професійної діяльності військових підрозділів вимагає від командно-офіцерського складу знання структури, і психологічних змістових особливостей мотиваційних психічних станів військовослужбовців. Виконання військовослужбовцями службового (бойового) завдання має пряму залежність від типу мотиваційного психічного стану. Розуміння командно-офіцерським складом мотиваційних психічних станів військовослужбовців дозволяє

операціоналізувати вирішення завдань професійно-службової, бойової підготовки. Мотиваційні психічні стани супроводжують процес професійної діяльності і їх можна відстежити як інтернальність, екстернальність, активність, пасивність, відкритість, закритість та ін. На думку К. Ізарда психічні стани тісно пов'язані з психічною активністю людини, іноді необхідність діяти набуває форми психічного стресу (Izard, 1991).

Встановлено, що психічні стани очікувань впливають на протікання психічних процесів, а часто повторюючись, набувають стійкості і стають властивістю особистості (Попович, 2017). Психічні стани володіють здатністю узгоджуватися з потребами та прагненнями людини, з її можливостями і ресурсами, забезпечуючи її розвиток в конкретних умовах середовища (Prokhorov et al., 2015b).

Під мотиваційним психічним станом військовослужбовця розуміємо інтегральний комплекс наявних характеристик, які впливають на результат професійної діяльності, виконання службового (бойового) завдання. Ці погляди знаходять методологічне підтвердження у вивченні когнітивних станів під час інтелектуальної активності студентів через структуру стану інтересу/психічного стресу (Prokhorov et al., 2015b), у результатах дослідження психічного стану очікування в навчально-професійній діяльності (Porovuch et al., 2019) та дослідженнях психічного стану хронічної втоми, яка погіршує фізичну працездатність людини (Marcoга et al., 2009) та ін. В науковій літературі знаходимо дослідження соціальних очікувань, як психічного стану людини, що відображає співвідношення суб'єкта оцінки актуальної ситуації взаємодії та уявлень індивіда про себе як суб'єкта поведінки в цій ситуації (Tyshkovsky, 1998). Досліджено, як первинний психічний стан очікування дитини переходить до конкретного, визначеного, предметного стану, тобто психічного стану очікувань дорослої людини (Porovuch, 2014a; 2014b).

Теоретичне аналізування наукової літератури показало, що місце і роль мотиваційних психічних станів військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, є маловивченою. Автор припускає, що структура, змінні і взаємозалежність чинників мотиваційних психічних станів є важливими складовими професійно-службової (бойової) діяльності військовослужбовців; застосування результатів дослідження сприятиме ефективній організації діяльності останніх.

Попри всю значущість і актуальність, окреслення теоретико-методологічних вимірів дослідження психічного мотиваційного стану військовослужбовців залишається проблемою, що потребує скрупульозного наукового аналізування, емпіричного дослідження та обґрунтування. З огляду на висвітлені міркування, очевидно є теоретична і практична актуальність запропонованої теми дослідження.

Мета статті полягає у вивченні психічних мотиваційних станів військовослужбовців. Завданнями наукової праці є: окреслення та обґрунтування теоретико-методологічних вимірів досліджуваного феномену; спроба виокремлення та емпіричного дослідження структури і взаємозв'язків психічних станів військовослужбовців, що брали участь у бойових діях.

Виклад основного матеріалу дослідження

Методи, вибірка та інструменти дослідження. У дослідженні взяли участь військовослужбовці Збройних Сил України, які несуть службу на базі військової частини А1604, що дислокується в с. Чернобаївка Херсонської області, віком від 18 до 45 років, з різним соціальним та сімейним становищем. Військовослужбовці мають як різні звання – від солдата до капітана, так і посади – від водія до льотчика-штурмана. Різний досвід роботи: миротворча діяльність, участь в антитерористичній операції (АТО) на Сході України, участь в Операції об'єднаних сил (ООС). Загальна кількість досліджуваних – 84 особи (65 досліджуваних чоловічої статі, що склало 77,38% і 19 досліджуваних жіночої статі, що становить 22,62 %); середній вік 25,12 років. Дослідження проводилось відповідно до етичних стандартів комітету з прав експериментів Гельсінської декларації (2013).

Результати. Впродовж 2018 року, а саме з травня до вересня, застосовано тести зі стандартизованими анкетами, якими виміряно досліджувані параметри військовослужбовців. Опитувальник «Рівень домагань особистості» («РДО») (В. Гербачевський, 1990): внутрішній мотив (ВМ), пізнавальний мотив (ПМ), мотив уникнення (МУ), мотив змагання (МЗ), мотив зміни діяльності (МЗД), мотив самоповаги (МС), значущість результатів (ЗР), складність завдання (СЗ), вольове зусилля (ВЗ), оцінка рівня досягнутих результатів (ОРД), оцінка свого потенціалу (ОСП), намічений рівень мобілізації зусиль (НРМЗ), очікуваний рівень результатів (ОРР), закономірність результатів (ЗР), ініціативність (І). Відповіді оцінювалися за допомогою біполярної семантичної диференціальної шкали, значення якої знаходилися в межах від -3 (абсолютно не погоджуюся) до +3 (абсолютно погоджуюся). Показники надійності, отримані за допомогою статистики α -Кронбаха, становили: $\alpha_{\text{РДО}} = 0,731$. Методикою діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс, 1974): мотивація досягнення успіху (МДУ). Відповіді оцінювалися «так», «ні». Показники надійності даної методики не визначалися, застосування її радше мало тактичний характер. Копінг-тестом (Р. Лазарус, С. Фолкман, 1988, адаптація Т. Крюкова, О. Куфтяк, М. Замишляєва, 2004) визначено копінг-стратегії – вісім способів подолання труднощів у різноманітних сферах психічної діяльності: конфронтація (К), дистанціювання (Д), самоконтроль (СК), пошук соціальної підтримки (ПСП), прийняття відповідальності (ПВ), уникання (У), планування

вирішення проблеми (ПВП), позитивна переоцінка (ПП). Відповіді оцінювалися уніполярною семантичною диференціальною шкалою, значення якої знаходилися в межах від 0 (ніколи) до 3 (часто), α -Кронбаха становила $\alpha=0,843$. Як бачимо, показники надійності застосованих методик і тестів α -Кронбаха знаходилися в межах достатнього (0,7) і високого рівнів (0,9).

Статистичну обробку емпіричних даних здійснено за допомогою статистичної програми «SPSS» v. 23.0. Для пошуку та встановлення взаємозв'язків між отриманими показниками застосовано коефіцієнти кореляції Спірмена (r_s). Використано основний компонентний метод, який поєднує косічне обертання Протак, що дозволяє розрахувати кореляції між факторами. Розраховано мінімум (min), максимум (max), середнє арифметичне значення параметрів (M) і середньоквадратичне відхилення (SD). Відмінності між значеннями змінних на рівні $p \leq 0,05$ вважаються статистично значущими.

Оцінено отримані результати досліджуваних параметрів, орієнтуючись на шкали мінімум (min), максимум (max), середнього арифметичного значення параметрів (M) і середньоквадратичного відхилення (SD), що подані в табл. 1.

Таблиця 1

Середні значення та середньоквадратичні відхилення шкал досліджуваних параметрів (n=84)

Шкала	Min	max	M	SD
1	2	3	4	5
«РДО»				
ВМ	5,00	20,00	12,73	3,18
МП	8,00	21,00	15,83	2,96
МУ	3,00	20,00	11,74	3,67
МЗ	4,00	19,00	11,79	3,65
МЗД	5,00	21,00	12,94	3,60
МС	8,00	21,00	14,38	3,15
ЗР	3,00	16,00	9,01	2,87
СЗ	2,00	18,00	5,67	2,79
ВЗ	5,00	19,00	12,77	3,05
ОРД	6,00	14,00	10,25	2,15
ОСП	8,00	20,00	14,14	3,09
НРМЗ	9,00	21,00	14,58	2,69
ОРР	3,00	14,00	9,69	2,17
ЗР	5,00	21,00	13,45	2,84
I	9,00	21,00	13,13	2,78

Діагностика мотивації до успіху				
МДУ	9,00	26,00	16,93	3,79
Копінг-тест				
К	9,00	75,00	46,24	17,89
Д	16,67	83,33	47,00	24,36
СК	12,50	83,33	69,16	18,40
ПСП	16,67	71,43	41,96	21,54
ПВ	12,50	83,33	54,60	20,02
У	33,33	71,43	37,05	21,07
ПВП	12,50	83,33	68,61	17,59
ПП	12,50	71,43	49,70	20,24

Примітка: min – мінімум; max – максимум; M – середнє арифметичне значення; SD – середньоквадратичне відхилення.

Комплекс з 24 психологічних параметрів є методологічно обґрунтованим, що відображає предмет дослідження мотиваційних психічних станів військовослужбовців. Назви шкал відображають сутність досліджуваних параметрів.

Матриця кореляції з 24 змінними визначена методом основної компоненти. Сім факторів мають власні значення, більші за одиницю і пояснюють 70,60 % дисперсії змінних (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця факторних навантажень

Шкала	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
ВМ	,513	,428	-,064	,021	,464	-,193	-,168
МП	,566	,401	,030	,235	,208	-,093	,222
МУ	,023	-,229	,343	,297	,509	-,085	,288
МЗ	,123	-,441	,738	,082	,242	-,051	-,284
МЗД	-,340	-,641	,213	-,139	-,024	,121	,290
МС	,472	-,050	,375	,137	-,126	,229	,013
ЗР	-,434	-,182	-,416	-,374	,337	,040	,122
СЗ	-,032	-,202	-,103	-,307	,092	,595	-,032
ВЗ	,528	,133	,113	-,179	,120	,287	,231
ОРД	,292	,084	,269	,111	-,605	,286	,184
ОСП	,611	,286	-,289	-,062	-,028	,029	-,196
НРМЗ	,737	,377	,083	-,196	,040	,160	,106
ОРР	,331	-,145	,423	,133	-,400	-,201	,273

ЗР	,582	,049	,157	,306	-,056	-,205	,025
I	,319	,586	-,249	-,110	,208	,197	-,003
МДУ	,075	-,425	,713	,073	,282	-,012	-,321
К	-,536	,553	,320	-,094	,091	-,126	,326
Д	,393	-,401	-,176	-,574	-,256	-,321	-,190
СК	-,509	,470	-,084	,469	-,087	-,258	,035
ПСП	-,295	,394	,442	-,198	-,034	,573	-,205
ПВ	,348	-,534	-,112	-,194	,269	,046	,566
У	-,441	,587	,445	-,410	-,035	-,135	,114
ПВП	-,273	,028	-,186	,780	,081	,472	-,040
ПП	,163	-,545	-,545	,388	-,060	,019	,015
Дисперсія, %	17,368	15,185	11,938	9,166	6,456	6,012	4,474
∑ дисперсії, %	17,368	32,553	44,491	53,658	60,114	66,126	70,600
Значення	4,168	3,644	2,865	2,200	1,549	1,443	1,074

Примітка. Навантаження значущих змінних виділено жирним шрифтом. Метод виділення факторів: метод головних компонент.

F1 «Его-мотивування» показує залежність індивідуальних складових мотиваційної структури особистості, а саме внутрішнього мотиву, пізнавального мотиву, вольового зусилля, оцінки свого потенціалу, наміченого рівня мобілізації зусиль, і має негативну значущу кореляцію з конфронтацією і самоконтролем у контексті виконання професійної діяльності. Дія цього фактора характеризується внутрішньою і пізнавальною активністю в професійній діяльності.

F2 «Конфронтаційне мотивування» є конфронтаційною регуляційною спроможністю суб'єкта, здатністю володіти ініціативою, йти на конфронтацію, уникаючи пошуку інших варіантів розв'язання завдання, уникаючи відповідальності і позитивної переоцінки ситуації.

F3 «Мотивування здобуття» є відображенням значущих рівнів мотиву змагання і мотивації досягнення успіху без позитивної переоцінки реальної ситуації. Мотиваційний психічний стан таких військовослужбовців пов'язаний з прагненням здобути бажаний результат будь-якою ціною. Такі суб'єкти в боротьбі за свої ідеали, готові поставити на кін усе, що у них є.

F4 «Прагматичне мотивування» є плануванням вирішення проблеми, яке іноді не супроводжується позитивною переоцінкою реальної ситуації. Цей мотиваційний психічний стан радше є пошуком схвалення, прагненням захистити свою точку зору і власні переконання.

F5 «Мотивування уникнення» складають змінні, психологічний зміст яких відображає прагнення уникати відповідальності, ініціативи і володіє негативним значущим зв'язком з оцінкою рівня досягнутих результатів. Такі суб'єкти за будь-яких умов прагнуть уникати будь-чого, у них превалює прагнення «не висовуватися».

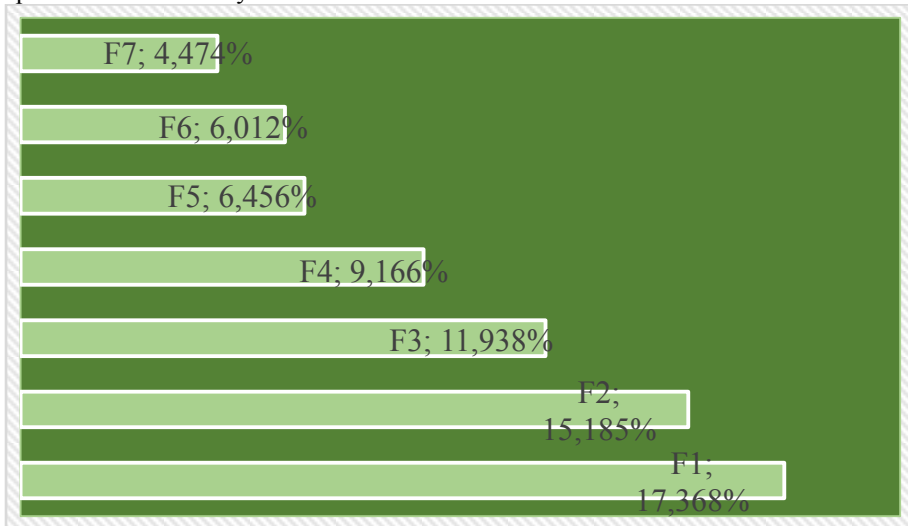


Рис. 1. Структура мотиваційних психічних станів

F6 «Афіліційне мотивування» характеризується прагненням суб'єкта бути кращим за інших. Суб'єкт прагне виконувати складні завдання професійної діяльності, шукає соціальну підтримку в оточення, іноді у власних очах.

F7 «Мотивування відповідальності» показує, що мотиваційні психічні стани супроводжуються прагненням відповідально виконувати всі поставлені завдання від простих до найскладніших. Такий мотиваційний психічний стан притаманний суб'єктам, які «тяжіють до порядку, дисципліни у всьому».

Наступні фактори мають навантаження, що знаходиться за межами сукупної дисперсії змінних (менше 0,980). Отже, за результатами статистичної обробки визначено сім основних факторів (70,60%), які визначили структуру мотиваційних психічних станів (див. рис. 1).

Взаємозалежність факторів, що визначають структуру мотиваційних психічних станів військовослужбовців. Проаналізуємо найстійкіші зв'язки між обраними факторами (див. табл. 3). Найбільш значущим

($p \leq 0,01$) є співвідношення F1 та F4 (0,344), F5 та F6 (-0,274), F3 та F4 (0,261). F4 має найбільшу кількість значущих зв'язків з усіма факторами F1, F2, F3, F5, F6 та F7.

Отже, прагматичне мотивування є найважливішою складовою у структурній та функціональній організації мотиваційних психічних станів військовослужбовців. Найбільш залежними факторами в структурі мотиваційних психічних станів є: F4, F5 і F7.

Таблиця 3

Кореляційна матриця складових структури мотиваційних психічних станів військовослужбовців

Фактор	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
F1	1,000	-,036	-,033	,344**	-,113*	,045	,030
F2	-,036	1,000	-,010	-,090*	,231**	-,039	-,173**
F3	-,033	-,010	1,000	,261**	-,049	-,006	,225**
F4	,344**	-,090*	,261**	1,000	-,179**	,108*	,151**
F5	-,113*	,231**	-,049	-,179**	1,000	-,274**	-,205**
F6	,045	-,039	-,006	,108*	-,274**	1,000	-,003
F7	,030	-,173**	,225**	,151**	-,205**	-,003	1,000

*Примітка: Метод виділення факторів: метод головних компонент; метод обертання: Protax з нормалізацією Кайзера; * – статистично значущі при $p \leq 0,05$; ** – статистично значущі при $p \leq 0,01$.*

Дискусія. У науковій літературі з військової психології, психології мотивації, зокрема мотивації військовослужбовців, досліджень мотиваційних психічних станів є обмаль. Дослідники почасти торкаються цієї наукової проблеми, розглядають у контексті, на їхню думку, більш важливіших проблем. Сьогодні спонукає виокремити дослідження мотиваційних психічних станів і приділити належну увагу. У науково-методологічному плані є цінним дослідження когнітивних психічних станів у процесі інтелектуальної активності студентів (Prokhorov et al., 2015b). В іншому науковому дослідженні встановлено структуру, змінні і взаємозалежність факторів психічних станів очікувань в навчально-професійній діяльності студентів (Porovuch et al., 2019).

У перманентній професійній діяльності активні мотиваційні психічні стани військовослужбовців набувають стійкості, стабільності, проходять своєрідне становлення і розвиток, трансформуються у властивості особистості, що в свою чергу позначається на змістових особливостях професійної діяльності. Саме у цій трансформації криється з одного боку здатність досягати професійного розквіту, акме, а з іншого – професійних фрустрацій та

деформацій. Отже, домінування того чи іншого мотиваційного психічного стану (див. рис. 1) безумовно впливає на змістові особливості професійної, службової (бойової) діяльності та результати військовослужбовців. Зокрема, F1 «егомотивування» у поєднанні з F4 «прагматичним мотивуванням» здатне забезпечити найвищий результат. Мотиваційні психічні стани F5 «мотивування уникнення» і F6 «афіліаційне мотивування» протилежно спрямовані один до одного, що має значення в професійній діяльності військовослужбовців. Мотиваційні психічні стани військовослужбовців вкрай важливо розуміти безпосереднім командирам і враховувати під час комплектування тактичних груп, які виконують службові (бойові) завдання. Це підтверджує наше припущення, що структура, зміни і взаємозалежності факторів мотиваційних психічних станів є важливими складовими професійно-службової (бойової) діяльності військовослужбовців.

Безумовно, від комплексу методик залежить вивчення предмету дослідження. Опитувальник «Рівень домагань особистості» («РДО») (В. Гербачевський, 1990), методику діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс, 1974), копінг-тест (Р. Лазарус, С. Фолкман, 1988, адаптація Т. Крюкова, О. Куфтяк, М. Замишляєва, 2004), застосовані нами, вважаємо таким, що дозволили релевантно розкрити мотиваційні аспекти поведінки військовослужбовців, відокремити один мотиваційний психічний стан від іншого, встановити властивості мотиваційних психічних станів. Отримані нами результати знаходять підтвердження у дослідженнях регулятивної ролі психо-емоційних станів у структурі мотиваційних та когнітивних ресурсів особистості (Silvia et al., 2009; Thoman et al., 2011; Tsilynko, 2013; Zavatskyi et al., 2018).

Маємо підстави стверджувати, що отримані результати дослідження мотиваційних психічних станів військовослужбовців допоможуть командно-офіцерському складу операціоналізувати вирішення завдань професійної, службової (бойової) діяльності. Залишається відкритим запитання взаємозв'язку конкретного мотиваційного психічного стану військовослужбовця з результатами професійної діяльності.

Висновки. Отримані емпіричні результати військовослужбовців показали, що мотиваційні психічні стани, які виникають у процесі виконання завдань, є неймовірно складним комплексним утворенням. Підібраний комплекс методик та методів статистичної обробки даних дозволив якісно інтерпретувати мотиваційні психічні стани, відокремити один стан від іншого, окреслити змістові особливості.

Факторним аналізом визначено структуру мотиваційних психічних станів військовослужбовців, що складається з семи основних факторів (70,60%). Встановлено, що найважливішою складовою у структурній та функціональній організації мотиваційних психічних станів військовослужбовців є F4, яке має

найбільше взаємозв'язків, найбільш значущим ($p \leq 0,01$) є співвідношення F4 та F1 (0,344).

Обґрунтовано, що структура, змінні і взаємозалежність факторів мотиваційних психічних станів є важливими складовими у вирішенні завдань професійної, службової (бойової) діяльності військовослужбовців. Результати дослідження можуть бути цікаві керівникам військових підрозділів, командно-офіцерському складу, керівникам військових навчальних закладів, освітянам, а також дослідникам у галузі військової психології, психології мотивації особистості. Визначено перспективу найближчого дослідження.

Література

1. Блинова О. Є. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: монографія. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський, 2018. С. 6-29.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2008. 512 с.
3. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі : монографія. Луганськ: Вид-во імені В. Даля, 2012. 320 с.
4. Крюкова Т. Л. Опросник способов совладания (адаптация методики WCQ). *Журнал практического психолога*. М.: 2007. № 3. С. 93-112. Retrieved from <https://www.twirpx.com/file/1656062/>
5. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи»; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля МОН України. Северодонецьк, 2017. 40 с.
6. Психологическая диагностика. Методика: уровень притязаний личности. Retrieved from <https://sites.google.com/site/test300m/16pfa>
7. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: учеб. пособ. 2 изд. СПб.: Питер, 2003. 860 с.
8. Izard C. *The Psychology of Emotions*. New York, NY: Plenum Press, 1991. P. 451. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4899-0615-1>
9. Marcora S. M., Staiano, W., Manning, V. Mental fatigue impairs physical performance in humans. *Journal of Applied Physiology*. 2009. 106(3), P. 857-864. DOI:10.1152/jappphysiol.91324.2008
10. Popovych I. S., Blynova O. Ye. The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*. 2019, 55(1), P. 293-306. DOI:10.15804/tner.2019.55.1.24
11. Popovych I. S. Social expectations – a basic component of the system of adjusting of social conduct of a person. *Australian Journal of Scientific Research*.

2014. 2(6), P. 393-398. Retrieved from
<http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/3281>

12. Popovych I. S. Social expectations in primary school age. *In: Proceedings of the 2nd International Academic Congress of the Fundamental Studies in America, Europe, Asia and Africa*. New York, NY: Columbia Press. 2014, P. 176-180.

13. Prokhorov A. O., Chernov A. V., Yusupov M. G. Cognitive states in educational activity of students: Structural-functional aspect. *Asian Social Science*. 2015, 11(1), P. 213-218. DOI: 10.5539/ass.v11n1p213.

14. Prokhorov A. O., Yusupov M. G., Plokhikh V. V. Cognitive States in the Process of Students' Intellectual Activity. *The New Educational Review*. 2015, 41(3), P. 263-274. DOI:10.15804/tner.2015.41.3.21.

15. Silvia P. J., Robert A. H., Templin J. L. Are the sources of interest the same for everyone? Using multilevel mixture models to explore individual differences in appraisal structures. *Cognition and Emotion*. 2009, 23(7), P. 1389-1406. DOI:10.1080/026999309 02850528.

16. Thoman D., Smith J., Silvia P. The resource replenishment function of interest. *Social Psychological and Personality Science*. 2011, 2, P. 592-599. DOI:10.1177/1948550 6114025.

17. Tyshkovsky A. V. Research on Expectations of High Educational Establishment's Graduates According Entrepreneurial Activity. *In: Proceedings of „98 International Conference on Management Science & Engineering*. Harbin, H: Institute of Technology Press. 1998, P. 871.

18. Tsilynko, I. O. Analysis of the effectiveness of the program psychocorrection moral value sphere of personality. *In: 2nd International Scientific Conference «European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches» (Stuttgart, Germany)*. Stuttgart. 2013, P. 203-206.

19. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. Retrieved from
http://www.ub.edu/receca/Bioetica/doc/Declaracio_Helsinki_2013.pdf

20. Zavatskyi V. Yu. The formation of subjective well-being of personality. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Social Inequalities and Economic Growth*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeczowskiego, 2018. Numer 55 (3/2018). P. 401-409. DOI:10.15584/nsawg.2018.3.28

References

1. Blynova, O. Ye. (2018). *Sotsiokulturni ta psyholohichni vektory stanovlennia osobystosti: monohrafiia [Socio-cultural and psychological vectors of personality formation]*. Kherson: Vyd-vo FOP Vyshemyrskyi [in Ukrainian].

2. Ilin, E. P. (2008). *Motivatsiya i motivyi [Motivation and motives]*. SPb.: Piter. [in Russian].
3. Zavatska, N. Ye. (2012). *Sotsiokulturni ta psykholohichni aspekty adaptatsii osobystosti v suchasnomu sotsiumi: monohrafiia [Socio-cultural and psychological aspects of adaptation of the personality in the modern society]*. Luhansk: Vyd-vo imeni V. Dalia. [in Ukrainian].
4. Kriukova, T. L. & Kuftiak, Ye. V. (2007). The questionnaire of controlling (the adaptation of the methods WCQ). *Journal of an applied psychology specialist*, 3, 93-112. Retrieved from <https://www.twirpx.com/file/1656062/> [in Russian].
5. Popovych, I. S. (2017) Psihologiya sotsialnih ochikuvan osobistosti [Psychology of social expectations of personality]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Severodonetsk: Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University [in Ukrainian].
6. *Psikhologicheskaya diagnostika. Metodika: uroven prityazaniy lichnosti [Psychological diagnostics. Method: level of personality claims]*. Retrieved from <https://sites.google.com/site/test300m/16pfa> [in Russian].
7. Hekhauzen, H. *Motivatsiya i deyatelnost: ucheb. posob. [Motivation and activity]*. SPb.: Piter. [in Russian].
8. Izard, C. (1991). *The Psychology of Emotions* (p. 451). New York, NY: Plenum Press. <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4899-0615-1> [in English].
9. Marcora, S. M., Staiano, W. & Manning, V. (2009). Mental fatigue impairs physical performance in humans. *Journal of Applied Physiology*, 106(3), 857-864. DOI:10.1152/japplphysiol.91324.2008 [in English].
10. Popovych, I. S. & Blynova, O. Ye. (2019). The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*, 55(1), 293 – 306. DOI:10.15804/tner.2019.55.1.24 [in English].
11. Popovych, I. S. (2014a). Social expectations – a basic component of the system of adjusting of social conduct of a person. *Australian Journal of Scientific Research*, 2(6), 393-398. Retrieved from <http://ekhsuir.kpspu.edu/handle/123456789/3281> [in English].
12. Popovych, I. S. (2014b). Social expectations in primary school age. *In: Proceedings of the 2nd International Academic Congress of the Fundamental Studies in America, Europe, Asia and Africa* (pp. 176-180). New York, NY: Columbia Press. [in English].
13. Prokhorov, A.O., Chernov, A.V. & Yusupov, M.G. (2015a). Cognitive states in educational activity of students: Structural-functional aspect. *Asian Social Science*, 11(1), 213 – 218. DOI: 10.5539/ass.v11n1p213. [in English].

14. Prokhorov, A. O., Yusupov, M. G. & Plokhikh, V. V. (2015b). Cognitive States in the Process of Students' Intellectual Activity. *The New Educational Review*, 41(3), 263-274. DOI:10.15804/ner.2015.41.3.21. [in English].

15. Silvia, P. J., Robert, A. H. & Templin, J. L. (2009). Are the sources of interest the same for everyone? Using multilevel mixture models to explore individual differences in appraisal structures. *Cognition and Emotion*, 23(7), 1389-1406. DOI:10.1080/026999309.02850528. [in English].

16. Thoman, D., Smith, J. & Silvia, P. (2011). The resource replenishment function of interest. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 592-599. DOI:10.1177/19485506114025. [in English].

17. Tyshkovsky, A.V. (1998). Research on Expectations of High Educational Establishment's Graduates According Entrepreneurial Activity. In: *Proceedings of „98 International Conference on Management Science & Engineering* (p. 871). Harbin, H: Institute of Technology Press. [in English].

18. Tsilynko, I. O. (2013). Analysis of the effectiveness of the program psychocorrection moral value sphere of personality. In: *2nd International Scientific Conference «European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches» (Stuttgart, Germany)*. Stuttgart. P. 203-206. [in English].

19. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. Retrieved from http://www.ub.edu/receerca/Bioetica/doc/Declaracio_Helsinki_2013.pdf [in English].

20. Zavatskyi, V. Yu., Zavatskyi, Yu. A. & Spytyska, L. V. (2018). The formation of subjective well-being of personality. Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. *Social Inequalities and Economic Growth*, 55(3), 401-409. DOI: 10.15584/nsawg.2018.3.28 [in English].

Popovych I. S.

THE RESEARCH ON SERVICEMEN'S MOTIVATIONAL MENTAL STATES

The paper presents the results of the research on motivational mental states of the servicemen participating in military operations. It is reasonable to study the deep essence of servicemen's motivational mental states in professional activities, in the context of performing significant tasks. The examination of motivational mental states of the servicemen participating in military operations makes us search for their interrelations, regularities and determinants, that, in its turn, makes it possible to talk about a considerable scientific contribution to the psychology of motivation of a serviceman's personality.

The purpose of the study is to examine motivational mental states of servicemen; to conduct empirical research on the structure and interdependence of motivational mental states of the servicemen participating in military operations.

The empirical research methods: the questionnaire “The level of aspirations of personality” (“LAP”) (V. Herbachevskiy, 1990), the methods of diagnosing personality’s motivation for success (T. Ehlers, 1974), the coping-test (“WCQ”) (Lazarus & Folkman, 1988, adapted by T. Kriukova, O. Kuftiak, M. Zamyshliaieva, 2004). The chosen set of methods and techniques of statistical data processing was used to give qualitative interpretation of motivational mental states, differentiate one state from another and outline their content features.

The structure of servicemen’s motivational mental states was determined with factor analysis. It was established that the most important component is F4 “pragmatic motivation”, which has the greatest number of interrelations, and the most significant correlations ($p \leq 0,01$) are F4 and F1 (0,344). It was substantiated that the structure, variables and interdependence of the factors of motivational mental states are important components in solving tasks of professional and service (military) activities of servicemen. The research results can be useful for the heads of military departments, commanding officers, leadership of military education institutions and also for researches in the areas of military psychology and the psychology of personality motivation.

Key words: *motivation, military psychology, mental state, psychology of servicemen’s motivation, military activity, structure of motivational mental state.*

Попович Ігор Степанович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна;

Popovych Igor – Doctor of psychological sciences, associate professor, associate professor of General and Social Psychology Department of Kherson State University, Kherson, Ukraine.

УДК 159.9.07

DOI: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2019-50-3-1-173-181>

Шевченко Р. П.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

ORCID: 0000-0003-2515-6717

Метою дослідження є проведення структурно-функціонального аналізу соціально-психологічного супроводу військовослужбовців в сучасних умовах соціуму.